

érdeklődését és tevékenységét ez irányban felébreszteném, s lomberdeink okszerű kezelése érdekében valamit tennem sikerült. A lombállabok kezelése sokkal nehezebb, de egyuttal érdekesebb is, mint a fenyőerdőké, s hazai lomberdeink kipusztulását részünkről valóban érzékeny nemzeti veszteségnek kellene jeleznünk.

Sopron, 1875. október-hó.

Havasi erdőmunkások.

Még egy darab fát a fűtőbe! mond a finom uri ember szolgaleányához és ez siet teljesíteni a parancsot. Még egy darabot a takaréktűzhelyre! a kemenczébe! hangoztatja a háziasszony, szakácsné, a gyáros, a beteg és a meleg után sóvárgó aggastyán.

Vajjon eszébe jutott-e már, egyike vagy másikának, a pattogó tűznek lángjánál, az oly soknemű hasznot nyújtó meleg sugarak áramlásánál, egy ilyen szelet fának az eredete?

Pedig ennek is megvan a maga története! Mi nem tekintjük a csemetének keletkezését, nem azon már is érdekből dűsgazdag időszakot, mely alatt a gyöngéd csecsemőből, erőteljes férfi nővi ki magát. Oly erdőtestbe lépünk be, mely vágatási korát elérte, mely tarolásképes, a melyben az egyes döntésre szánt darabok mésszszel kirajzolt fehér keresztel, avagy fejszével kivágott keresztalaku bevágással jelezvék. Figyelmünk nem is fog ezen halálra ítéltre kiterjedni, sőt inkább azon élő lényre, azon meleg érzülettel megáldott emberre, a ki arcának verejtékét, csekély fizetés mellett a legnagyobb fáradsalmakat, de életét is kockára teszi, hogy ezen törzseket mértföldnyi magasságokból, oly mélyebb fekvésű helyre szállítsa,

mely ha nem képezi is rendeltetése helyét, de a haszonnal való értékesítésnek lehetőségét biztosítja.

A ki szálerdőt lát, nem képzei azon nehézségeket, melyekkel ennek a letarolása, avagy csak egy törzsnek is a döntése jár! A nagykiterjedésű havasok őserdeiben, ezer meg ezer a rohadó törzsek száma, a melyek közé fejsze soha sem hatolhatott, miután leszállításuk emberi erőn kívül áll! Nem ritka az eset, miként sok évi fáradalommal egybekötött előkészületek kellenek, egy fatömegnek csak némi távra eső lehozatalához, a hol újabb meg újabb nehézségek gördülnek megint elének. Utban levő sziklacsúcsokat robbantás által eltávolítani, a vizet több órai távolságokból összegyűjteni, elvárni a havat, vagy azt szélvész által elsodort helyekre összehordani földszakadásokat eltávolítani és más, meg más nevezetű bajokkal megküzdeni!

A havasok erdőmagányában famunkások végeznek ezen teendőket. Alkatuk óriási, kitartásuk páratlan. Annak daczára, hogy sokrendű nyomornak ki vannak téve, a szabad természet iránti előszeretetök mellett, még is megkedvelik ezen életmódjukat.

A famunkás, miután szülői áldását kikérte, avagy felesége s gyermekétől bucsut vőn, a fából épült laktanyát elhagyva, dolog után lát és a hét folyamában, de gyakran egy óra terjedő időszak alatt sem tér vissza.

Kedvező vállalatoknál a favágók együttesen egy fejős tehenet tartanak el a munkahely közelében és esténként fölmelegített tej- s kenyérrel lakmároznak! Néha azonban csakis egy vagy több hitvány kecske pótolja a tehenet, sőt néha azt sem képesek megszerezni és a hazuról feltarisznyált liszt és kevés zsir, egyedüli eledelök. Hus a különlegességek sorába tartozik! Ámbár megtörténik, hogy egy-egy nyul, őz és szarvas megközelíti őket. De jaj akkor, ha ilyenmü kihágás fölfedeztetnék! Ritka is az eset rája, hiszen már a legszükségesebbek:

fegyver, lőpor és ólomnak hiányában vannak, e mellett, annyira tiltott gyümölcs a fegyvernek használata, hogy birtokosa munkáját, fáradságos keresetét, de még kunyhóját is koczkára teszi!

Az erdőmunkás vagy napszámra dolgozik, vagy pedig szakmánya. Több favágó egy-egy értelmeseb, ugynevezett munkavezető alatt egyesül, ki iránt teljes bizalommal vannak, ennek feladata társai között a rendet feltartani, számadásaikat vezetni, a lustákat szorgalmazni, szükség esetén pedig jogaikat megvédeni. Hogy a famunkás a legfanyarabb nyomornak, valamint a nélkülözés és pazarlás közötti folytonos ingadozásnak, szint-egy a lelkiismeretlen uzsorások zsarolásainak ne legyen kitéve, az osztrák és bajor havasokon s nálunk is nem egy helyt élelmi szertárak vannak fölállítva, melyekből a munkások fejeként, vagy a családtagok száma szerint, igen mérsekelt árért, kenyér liszt és sóval elláttatnak. Kiválólag zordon időben, a midőn a nagyvilággal való összeköttetés megszakadt, az élelmi szertár haszna megbecsülhetetlen. Az előlegként kiszolgáltatót élelmiszerek értéke, az időközönként megtartott fizetések alkalmával, az erdőhivatal által visszatartatik. Engedélyt nyer továbbá a munkás tűzifára, s az e célra fölhasználható törzs kijelöltetik neki. Megrongált laktanyája helyreállításához hasonlókép, részben ingyen, részben csekélyebb árban kapja a fát. Ezen laktanya képezi összes javát és büszkeségét, ez utódainak, a kik többnyire nyomdokaiba lépnek, egyedüli öröksége. Valamint régen az öreg, úgy járnak fiai is, a hó és jéglepte ösvények, sziklafalak, hegyi patakok és szédítő magas-ságu keskeny pallókon keresztül az iskolába! A csendes hajlékokban a multnak nem egy szomorú története maradt fenn, mely szerint gyermekek szélvész által a mélységbe sodortattak, elsülyedtek, vagy hóval befuvattak.

A munka nem mindig ugyanazonos. Nem egyedül a fűrész és fejsze az, mely a roppant méretű törzseket alámetszve,

azokat mennydörgésre emlékeztető recsegés és ropogás között, utjába eső társait magával sodorva, a földre teríti. Sokszor kötél adja meg a törzs esésének irányát, a mikor csakis lélek-jelenet és legnagyobb ügyesség menti meg a munkást a szörnyű haláltól. Nem tartoznak a ritkaságok közé a havasok mentében azon emléktáblák, melyeken lezuhanó törzs, vagy vérrel borított fej, gyermekies egyszerűségben van lerajzolva s e fölött fekete kereszt, ilyenmü intó felirattal: „Imádkozzál a borzasztó halállal kimúltnak szegény lelkéért!”

Szintugy gyakoriak a jelvényes feliratok, sziklamagaslatokról a hegyi patak habjai közé lesodortak emlékére. Való is, hogy a víz azon elem, mely az erdőmunkás életére, nem különben létesített munkája hasznosítására, mint a legfontosabb tényező működik közre.

A törzsek vagy törzsszeletek leszállítása ergetyűk segítségével történik meg és pedig száraz vagy nedves uton. Az egyes darabok kézi szán, avagy vassal hegyezett dorongok és gajhók segítségével vonszoltatnak, oly lejtéssel bíró helyig, a honnét a száz meg száz ölre terjedő fatömeg, ezer meg ezer mázsányi súlyával mennydörögve rohan a mélységbe, az óriási méretű törzseket forgácsként röpitve fel a levegőbe. Már nagy távolból vesszük észre a havasok erdeiben, ezen földi csuszorák lekopaszított szakadásait. — Ha a talaj köves, megakad a fa, nem csuszik, ily esetben be kell várni a telet, mely a fagyos havat hozza: de meg is iramodik rajta az óriási példány, melyet két férfiú kitárt karral nem képes átfogni, ugy, a mint a buzaszemecske lefut a dült deszkán!

Egy neme az ergetyűnek az, a midőn a szálfák a faragott törzsekből összerakott váluban futnak végig. Ilyenek sokszor szédelgő magasságok felett, bámulatos ügyességgel vezetnek el, oszlopokon álló magas hidlást képezve, melyeknek láttára, a csodálat- és bámulatnak érzete egyiránt fölgerjed ben-

nünk. Ném ritka, hogy ezen építkezések kivételénél egyik vagy másik munkás nyomorékká, vagy épen a halál áldozatjává lesz. Az ergetyűk e nemén a szállítás leginkább télnek idején történik meg. Ha sikerül valamely közel forrásból vizet hozni, a melylyel az ergetyút időközönként leöntjük, úgy villámsebességgel halad végig a szálfa a jégfödte pályán.

A legegyszerűbb és legtöbb változatosságot előtűntető szállítási eszköz a hegyi patak, mely gyakran az örökös hó és jéggel födött bércekről gyűl össze, zug, tombol és morogva rohan egyik szirtről a másikra, magával ragadva mindent, mi eléje jő, mintha mindezt tajtékzó dűhében, önmagába tiporva megakarná semmisíteni.

Óriási falként emelkedik a hegyi patak két martja helyenként az ég felé. Nincsen olyan szédüléstől ment szem, mely a tetőről az irtózatos örvénybe be tudna tekinteni, csak a zúgás és moraj hallatszik fel a titokteljes mélységből, mely felett a ködös levegő fagyos szellővel érinti az arcot. Mégis behatol ide nem csak a tekintet, de maga az emberi kéz is. A vadon zajló hullámok egyike is elegendő, hogy a vakmerőt letiporja és az összeroncsolt hullát szikláról-sziklára magával sodorja! Annak daczára megközelíti azt a merész és bátor uszalegénység! Egy hatalmas kötélnek egyik vége a legény derekát övedzi, míg a másika élőfán körülfordítva társai által gondoztatik. Az elszánt férfiú vigyázattal ereszkedik le a sziklafal éléig, mely őtet társaitól elválasztja, kezében tartva az uszacsáklyát. Egy taszítás és szabadon lebeg, — fölötte a borzadalmasan kiemelkedő szirtél és a mennyezet egy kevés kékje, — alatta a tátongó mélység! Az uszacsáklya segélyével folyton kellő távban tartva magát a sziklaoldaltól, — végre tengeri búvárként lehatol a mélységbe, — lába a vízködtől nedvesített, sikamlós köveken támpontot nyer. — Most kezdi meg működését, a midőn a szikla fogai közzé beékelte hasábo-

kat, rönköket, izmos karjaival kifeszítve a víz sodrába tereli. Nyár derekán és mindamellett, hogy a nagy erejű uszalegénynek az izzadság lepi arczát, mégis fagyos érzet hatja meg őt, miután a napvilág oda le soha nem hatolt és a folytonos lég-huzam mellett, a ködös levegő csuprodásának szüntelenül ki van téve.

Több órán át hosszuszáru nehéz bagaria csizma és durva szövetű erős szőrruhában teljesítette úgy szegény uszalegényünk a munkát, — melynek végeztével erőteljes hanggal felkiált — és ismét az örvényben lebeg, az alatta zajló habok dörgős csattanása mindinkább halkabb lesz, — a világosság folyton gyarapodik, — a ragyogó napnak egy kedves sugara üdvözlí őt és ismét társai körében van, közöttük örvend.

A napnak jótévő melegét a havas bérczei között csak ritkán élvezi az erdőmunkás. Sűrű köddel áthatott hűvös levegője nem ritkán a nyár folyamában is hócsapadékot szállít a föld színére. Ezenkívül épen a ködös és fagyos tavasz az, mely az usztatásra kiválóan alkalmas és ezen időszak veszi leginkább igénybe tevékenységét, az uszagátak mellett foglalkozó erdőmunkásnak.

Nyár folyamában, midőn a hó a magaslatokról leolvadott s minden hóviz a szilaj ár által elragadva, a tágasb völgyeket éltető folyamokba szállott és a havas forrása megapadt: a hegyi pataknak kevés vize kigyózva kanyarog el a lezúzott sziklaomladványok hézagai között. — Fa, nem szállittatik. Tavasszal azonban, a míg a föld színét hólepel takarja, a víz mért-földnyi távolokból szivárog el a hóréteg alatt, és a mélyedések-és szakadásokban folyton nagyobbodva, vadon zajló hegyi patakka növi ki magát.

A néha sok ezer ölre terjedő tűzifa a magaslatok-, hegyoldalak- és hegyszakadásokból, a szállítási módok minden képzelhető változatait felhasználva, a völgynek valamely téresebb

helyén a víz közelébe hozatik egybe. A hegyi patak sodra rendszerint sokkalta kisebb és a meder szirtes alapja sokkalta szakadottabb, semhogy egy tekintélyes fatömeget hordani képes lenne. — Ez esetben egy sajátságos berendezés nyújt segítséget, az ugynevezett uszagát. A környék minden elérhető vize az uszagát udvarába tereltetik, innét a víz továbbra nem halad, miután épen ezen gát utját zárja és így szüntelenül gyarapodva, rendkívüli nagy víztömeget gyűjt egybe. A lágy idő beálltával az uszagát mihamar megtelik és az ide sorakozott legénység feszülve vár azon intésre, mely egy lelketrázó, de egyuttal nagyszerűen szép jelenetet tüntet elénk!

Az uszagát kapuja megnyitvatik. A patak medrében heverő hasábok életet látszanak nyerni, toronymagasságu farakások ingadozva hajolnak meg, dörgés, ropogás, ütés és csattogás között, indulnak távoli utjokra minden kigondolható hangok, vegyülékét egyesítvén, mintha sarkaiban meg akarnák ingatni a földet. Játszva rohan a bilincsetől megszabadult víz sok ezer mázsányi terhével, a sziklafalak és eséseken keresztül.

A gát vize fogytán van, a meder hullámlepett szirtjei mindinkább láthatóvá lesznek, a fatömeg folyton gyérül, egyes hasábok a kövek közé akadnak, a mindinkább keskenyedő vízmederben a partokon visszahagyva. Most kezdi ismét az uszalegény működését, midőn ezen kivetett és visszahagyott darabokat a sodorba taszítja, betereli. Ilyen alkalomkor jó elő az eset, hogy a bátor uszalegény, kötél segélyével, leereszkedik az örvénybe, a szikla közzé feszült hasáboknak tovább indítása céljából.

Igy halad előre a fatömeg, esetleg egy újabb uszagátba, honnét simára ácsolt ergetyűkben sokszor még mértföldnyi távolságokra szállíttatik le. De nem is futja meg mindig olyan könnyedén az útját. Sokszor egy nagy tóba szakad, a melynek lefolyása nincsen, vagy pedig oly hegyikanyarulatba vezet, mely

a fának menetét megakadályozza. Pedig meglehet, hogy a magaslat mögött esetleg van vizünk, mely a szállításra fölhasználható és a sok ezer ölre menő tűzifa pedig itt hever, annélkül, hogy módot találnánk, ezen óriási tömegnek a magaslatra való felhordására!

A gondviselés az erdők fiát, eléje gördült természeti akadályok legyőzésére sokkal találékonyabb észszel áldotta meg, mintsem gondolnók. Bámulattal szemléljük e szédelgő magasságok felett kiépített hidakat, a sziklaáttöréseket, zsilip és duzzasztókat és sok más különnemű berendezéseket, a melyek épültek, még mielőtt valamely tudományos mérnök, tervet és költségvetést készített volna hozzájuk; az erdőmunkások egyik találmánya azon eszköz is, melyet a fának magaslatra való fölszállítására használnak, s melynél a daczos víz kénytelenítetik, a közvetítő szerepet játszani. Ezen emelőkészülék nagyon egyszerű, mindamellett gyakorlati becse igen nagy. Maga a rohanó víz hajtja azon kereket, mely a fahasábokkal megterhelt szekrényt a magaslatra emeli.

A fáradalom mennyi sokféle nemével kell annak megküzdeni, a ki fát szállít! Igaz, hogy a konyha, fűtő és keme-cze számára felaprózott fa jelentéktelennek látszik és hallgatag. De mennyi nehéz munkás verejtékre, s mennyi találékonyaságra volt szükség, a mig sikerült, ezen erdő mélyébe rejtett kincset céljainkra fölhasználni.

Pedig a fa csakis akkor futotta meg vizi pályáját teljesen, a midőn a faraktárba jutott. Tehát mennyi fáradságot igényel, mennyi költséget emészt még az uszagereb felállítása, uszacsatorna és fogóárkok kiásása, parterősítés és többrendű zsilipek kiépítése!

Végre is parton látjuk fánkat s most már a tengely és vasutnak további faladata, tevékenységét kifejteni.

És ime, vidáman lángol és világít a hasáb valamely csendes hajlék takaréktűzhelyén! Jótevő melege eszközül szolgál, ép úgy a nemes és nagyszerű szépnek, mint az alacsonynak és undorítóknak. (Az „Illustrierte W.“ után.) *Seide Gyula*,
m. k. erdészeti segédtanár.

Adatok az „Erdészeti Müszótár“-hoz. *)

(Folytatás.)

III. Kassai József „Magyar-deák szókönyvéből.“
Pest 1833.

Gányol : fon, kertet gányol.

Gát-fa : vectis remissarius.

Schlagbaum. Malom-gát :
claustrum.

Geréb : Littus, agger littoralis.

Elmosta a gerebet a víz =
a partot elmosta. Ebben
nagy gerebet vetett nékem,
Sz. D.

Gerenda-fészek : Foramen pa-
rietis, trabem recipiens, S. I.

Gerenda-hajó (talp-hajó) na-
vis trabica.

Gúzsfenyő : larix. A kétszeres
gúzs nehezebben szakad, km.

Gúzslík : gúzsolódik (össze).

Gyaka : Merga. Hegyes-fa,
szekérből kiálló fogak, hegyes
bélfák (gyakdos : ültet).

Gyalog-olajfa : Daphne meze-
reum.

Gyalog-sövény : állalléphető
sövény.

Gyámfa : columna lignea; tá-
masztó, oszlopfa.

Gyepül, gyepüli : Sepibus vivis
incingit.

Gyér-erdő : rara sylva; gyéres,
gyérit.

Gyöngyözik a fa : fakad, rügy-
zik, bimbózik. Nagy fa, nagy
gyökér. Erdőt szánt, s gyö-
pöt sem szánthat. Sok ke-
mény fának lágy a gyü-
mölcse, kmk. Falu gyümöl-
cse = vad körtvély.

Hajó. Borona-hajó : ratis, szál-
hajó = csillye-hajó = talp-
hajó. Kerep-hajó = hidas
komp.

Hámzott (meg) sugár-fa. Faludi
T. E.

*) L. „Erdészeti Lapok“ 1875. évi VIII. füzetének hasonczimű cikkét!